

Хипократова заветница

Славка Михајловић-Клисић (1888–1972) ниједном није напустила своје болеснике у Великом рату, описавши у ретким предасима страхоте и страдања српског народа коме је верно и предано служила

Породица Михајловић: Славка (седи друга слева)

Испунила је завет пред Богом, Хипократом и – собом. До последњег слова и до последње тачке, иако речи заклетве никада наглас није изговорила. Као учесник у трагичким ратним годинама, Славка Михајловић је верно дочарала самопрегоран рад лекара и болничког особља у болницама пуним рањеника и болесника и живот у граду који је најпре данима бомбардован, а затим окупиран. И два пута је на наредбу да се повуче с војском и рањеницима одговорила: „Ја остајем овде!”

У свом дугом веку (84 година), према казивању професорке др Снежане Вељковић с Медицинског факултета у Београду, била је лекар, ратник, писац и песник, један од оснивача Женске странке, борац за права жена, оснивач болница и породилишта, родољуб и хуманиста. Да би све то постигла, морала је да буде, пре свега, храбра! И зато је ово прича о једној хра-

Ђерка Љиљана Клисић радо говори о својој мајци

број, значајној, али нажалост заборављеној жени.

Докторирала у Женеви

Рођена је 1888. у Београду, у богатој грађанској породици, као једно од осморо деце оца Нико-

ле, индустријалца, и мајке Милеве, „исте године када је Народна скупштина прогласила Устав Краљевине Србије који је увео политичке слободе, демократски парламентаризам и друга начела грађанског друштва”. Најстарија Славка, још шест кћери и најзад

осми – син! Сви су завршили високе школе: два лекара, два правника и по један економиста, фармацијер, хемичар и архитекта.

Прворођена госпођица се након матуре у мушкој Трећој београдској гимназији (женска није постојала), коју је похађала и њена сестра Драга, у јесен 1906. запутила у Женеву да, као државни питомац, изучава медицину. Дипломирала је 1912. и на француском одбранила докторат под називом „Допринос проучавању палудизма у Србији”. Палудизам је маларија.

– Колики је то био успех показују подаци по којима је, до Првог светског рата, на страним универзитетима медицину окончао једанаест девојака из Србије – подсећа проф. др Снежана Вељковић. – Пет у Француској, три у Немачкој и три у Швајцарској: Ангелина Јакшић, Радмила Милошевић и Славка Михајловић!

Млада и полетна лекарка се одмах вратила у Србију, а већ у октобру 1912. захватио ју је ви-

хор балканских ратова: осамнаест жена лекара, међу којима др Славка Михајловић, попунило је војну санитарску службу која је бројала 296 мобилисаних лекара. Када се поново обрела у родном Београду, запослила се у Општој државној болници. Није саставила ни годину у миру, јер је Аустроугарска монархија објавила рат Краљевини Србији.

У својем дневнику записује: „Први светски рат затекао ме је на служби у хируршком одељењу Опште државне болнице у Београду. Од оног дана 1914. када је Аустрија објавила рат Србији па све до ослобођења 1918. водила сам свој приватни дневник у који сам бележила све што сам видела, искусила и сазнала од других. Дневник сам водила ради себе... ако рат преживим... да ме подсети на протекле дане.”

Прва женска странка

Др Славка Михајловић се рано укључила у борбу за грађанска и политичка права жене. Дневни лист „Политика” донео је 8. маја 1927. редакцијски чланак „Основана је Женска странка”, с поднасловом „Наше жене основале су женску странку да се преко ње боре за политичка права”.

Оснивачки одбор био је састављен од 16 универзитетски образованих жена, међу којима су књижевница Десанка Максимовић и седам лекарки: др Ана Бркић-Милијановић, др Марија Вучетић, др Каја Марковић, др Јелица Нешковић-Вучетић, др Радмила Франишчевић-Симић, др Јулијана Шаховић и, наравно, др Славка Михајловић.

Женска странка поднела је резолуцију Народној скупштини којом се захтева опште изборно право за жене. Иако нема података, претпоставља се да је Женска странка постојала до 6. јануара 1929. када је краљ Александар распустио Народну скупштину.

Шестојануарска диктатура окончана је доношењем Устава Краљевине Југославије из 1931, познатијим као Октроисани устав, који је у члану 45 одредио: „Право бирачко има сваки грађанин по рођењу, ако је навршио двадесет и једну годину старости... Закон ће решити о женском праву гласа.”

И закон је изгласан четрнаест година касније, 11. августа 1945. То је био први Устав ФНРЈ.

Започела га је 11. јула 1914, а закључила 28. октобра 1918. (по тада важећем јулијанском календару). Објављен је 1955. У књижици „Облаци над Београдом”, драгоценом штивиу које приказује живот у престоници у периоду 1914–1918, наглашава проф. др Снежана Вељковић, врстан познавалац домаће медицинске прошлости. Београд је двапут допао у аустријско ропство: од 1. до 15. децембра 1914. и од октобра 1915. до 1. новембра 1918.

Операције под кандилом

Дана 16. јула 1914. пише: „Сви шефови одељења са управником др Миланом Радовановићем, као и остарели лекари, војни обвезници и болничари првог и другог позива, позвани су да се хитно јаве командама. Остали су само болничари не-

јана да ли амерички Црвени крст узима под своју заштиту поред Војне и све грађанске болнице.

Одговор је гласио: – Да, узимамо све болнице!

– Онда остајем и ја на својој дужности – рекох одлучно. За све време топови су и даље грували.”

Два дана касније, 19. новембра, у Београд су ушле окупаторске јединице. Прва окупација Београда трајала је непуне две седмице: од 18. новембра до 1. децембра 1914. по јулијанском (или од 2. до 15. децембра по грегоријанском календару).

Следећих неколико месеци Београд је био слободан. „Улице су пуне рушевина и ђубрета, електрична централа уништена, нема ни свећа ни петролеума”, пише др Славка Михајловић. „Раљски тунел је порушен па је онемогућен сваки довоз, једе

пружају с Калемегдана језив призор. На њима се слегло на хиљаде заробљеника и интернираца који чекају да пређу у своју земљу, али непријатељ је уништио пловне објекте тако да власти немају чиме да превезу људе. Ту на домаку домовине и својих кућа, изнурени и скоро голи, спавају под ведрим небом и чекају на чамце, једина превозна средства која су још остала. Многи ту и умиру, немајући срећу да стану на тло своје родне груди.

Болница у Дорћолској основној школи пружа језиву слику. Наређено је да се сви логорашци... доведу овамо ради прегледа и чишћења од вашију. То су живи скелети, на којима су остали само кожа и кости. Они су преплавили себе, ходнике, и двориште... Толико их свакодневно умире... да нема више места за лешеве. Пристижу и

Све време рата др Славка Михајловић је писала дневник

борци, болничарке и болничко особље... Ја сам остала као једини лекар на свим одељењима Опште државне болнице на Врачару, јер по Женевској конвенцији жене лекари не потпадају под војну обавезу.”

Дан раније Аустроугарска је телеграмом у 11 сати објавила рат Србији.

На хируршком одељењу Славка Михајловић је проводила највећи део дана и ноћи, прихватајући, збрињавајући и оперишући рањенике под свећама и кандилом. Воду су јој доносили у кофам. Јединог помоћника имала је у једној пожртвованој бабици. Одбрани Београда издато је наређење да се повуче, преостали лекари такође.

Неки месец касније, 17. новембра 1914: „Било је два и по часа после поноћи кад сам стигла у Војноболницу. Ја запитах доктора Ра-

се постан пасуљ и мало кромпира, народ се мрзне, јер нема огрева, хладни јануарски ветар данима бесни.”

Почетком 1915. изгладнеле становнице, рањенике и болеснике напале су беле ваши преносећи пегави тифус који је, како је у телеграму Вашингтону навео др Бикнел, генерални директор америчког Црвеног крста, „надкрилио све друге несреће у Србији”!

У међувремену је завладала епидемија трбушног тифуса и арапских богиња.

Таљиге одвозе мртве

Друга окупација трајала је три пуне године, до 1. по старом или до 14. новембра 1918. по новом календару.

Записује 24. октобра 1918: „Велико и Мало ратно острво

они који су били у злогласном логору Нађмеђеру... где је на хиљаде наших умрло од глади и пегавог тифуса. Нажалост ретко ко од ових људи изађе жив из болничког круга. Сваког поподнева долазе циганске таљиге да однесу умрле на Ново гробље. Још мучнију слику остављају жене из Београда и унутрашњости, које плачући пролазе ходницима и претуррају по лешевима не би ли пронашли неког свог.”

Славка Михајловић се вратила у Општу државну болницу. Није познато када је отишла да специјализира гинекологију у Паризу, али се 1921. запослила на Гинеколошком одељењу.

Тада у њен живот ушао хирург др Јован Клисић. Споразумно су се развели после 15 година брака и наставили стручно да сарађују.

Вук Живковић
Фото лична архива